

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเชิงทดลอง เรื่อง “ผลการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลจากการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเห็นคุณค่าในตนเองโดยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบจงใจ (Purposive Sampling) ซึ่งมีลักษณะดังนี้ คือ เป็นผู้ต้องขังคดีลักทรัพย์ เป็นนักโทษเด็ดขาด ต้องโทษเป็นครั้งแรก การศึกษาชั้นประถมศึกษาตอนต้นเป็นอย่างต่ำ มีกำหนดพ้นโทษต้นปี 2544 โดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง และสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 18 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง ซึ่งได้เข้าร่วมการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม จำนวน 8 คน และกลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้รับการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มจำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

1. แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้นำแบบวัดของ นาตซา วงศ์เหล็กชัย ซึ่งแปลและดัดแปลงมาจากแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง (The Self-Esteem Inventory : Adult Form) ของ Coopersmith (1984)
2. โปรแกรมการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม โดยได้นำโปรแกรมให้คำปรึกษาแบบกลุ่มของพรประภา แก้วก๊ก้า (2543) และจารุวดี บุณยารมย์ (2541) มาดัดแปลงให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการทำวิจัยครั้งนี้
3. การบันทึกการประชุมกลุ่มในแต่ละกิจกรรมที่ได้มีการจัดกลุ่มขึ้น
4. สอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกลุ่มให้คำปรึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง ก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และการติดตามผล เพื่อวิเคราะห์ผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ต้องขังกลุ่มทดลอง ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2543 – มกราคม 2544 รวมทั้งสิ้น 6 เดือน

การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการทำแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง ผู้ศึกษาได้นำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+ พร้อมกันนี้ได้นำข้อมูลจาก

การบันทึกประชุมกลุ่ม ความคิดเห็นของกลุ่มทดลอง และจากการสังเกตของผู้ศึกษา มาประกอบการวิเคราะห์และอภิปรายผล

5.1 สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง “ผลการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ต้องขังในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร” สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1.1 กลุ่มทดลอง

ผลการเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองโดยภาพรวม ปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 จากการทดสอบหลังการทดลอง (ตารางที่ 4.2.3) แต่เมื่อทดสอบระยะติดตามผล พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01 (ตารางที่ 4.2.4)

เมื่อเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองจำแนกรายด้านของกลุ่มทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีการเห็นคุณค่าในตนเองทางด้านตนเองโดยทั่วไปเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากการทดสอบหลังการทดลอง (ตารางที่ 4.2.5) และการเห็นคุณค่าในตนเองทางด้านสังคม พบว่าเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากการทดสอบหลังการทดลอง (ตารางที่ 4.2.7) รวมทั้งการเห็นคุณค่าในตนเองทางด้านครอบครัว พบว่า เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01 จากการทดสอบหลังการทดลอง (ตารางที่ 4.2.9) แต่เมื่อทำการทดสอบระยะติดตามผล พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองทางด้านตนเองโดยทั่วไป ทางด้านสังคม ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 และ .01 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.2.6 ตารางที่ 4.2.8)

5.1.2 กลุ่มควบคุม

การเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองโดยภาพรวมภายในกลุ่มควบคุม ปรากฏว่า กลุ่มควบคุมมีการเห็นคุณค่าในตนเองโดยภาพรวม เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .001 และ .05 จากการทดสอบภายหลังการทดลองและระยะติดตามผลตามลำดับ (ตารางที่ 4.2.11 ตารางที่ 4.2.12)

เมื่อเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองจำแนกรายด้านของกลุ่มควบคุม พบว่า กลุ่มควบคุมมีการเห็นคุณค่าในตนเองทางด้านตนเองโดยทั่วไปเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .001 และ .01 จากการทดสอบหลังการทดลองและระยะติดตามผลตามลำดับ (ตารางที่ 4.2.13 ตารางที่ 4.2.14) นอกจากนี้ กลุ่มควบคุมมีการเห็นคุณค่าในตนเองทางด้านครอบครัวเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ

.001 จากการทดสอบหลังการทดลองเช่นเดียวกัน (ตารางที่ 4.2.17) ส่วนการเห็นคุณค่าในตนเองทางด้านสังคมไม่พบที่มีความแตกต่างจากการทดสอบหลังการทดลองและการติดตามผล (ตารางที่ 4.2.15 ตารางที่ 4.2.16)

5.1.3 การเปรียบเทียบกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

จากการเปรียบเทียบความแตกต่างของการเห็นคุณค่าในตนเองโดยภาพรวมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า กลุ่มทดลองมีการเห็นคุณค่าในตนเองไม่แตกต่างกับกลุ่มควบคุม ทั้งจากการทดสอบก่อนการทดลองและหลังการทดลอง และในระชงติดตามผล (ตารางที่ 4.2.19 – 4.2.26)

เมื่อเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองจำแนกรายด้านระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ทางด้านตนเองโดยทั่วไป ทางด้านสังคม และทางด้านครอบครัวไม่มีความแตกต่างกัน

5.2 อภิปรายผล

จากสรุปผลการศึกษาและการค้นคว้า ทบทวนวรรณกรรม ประกอบกับบันทึก การประชุมกลุ่ม และความคิดเห็นของกลุ่มทดลอง รวมทั้งการสังเกตในกระบวนการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม ซึ่งผู้ศึกษานำมาอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

5.2.1 ผลจากการเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มทดลอง

จากการทดสอบหลังการทดลอง ผลปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีการเห็นคุณค่าในตนเองโดยภาพรวมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถนำข้อมูลจากบันทึกการประชุมกลุ่มทั้ง 16 ครั้ง และการสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่มทดลองภายหลังการยุติกลุ่มอธิบายประกอบ ได้ว่า สมาชิกมีความรู้สึกว่าการเข้ากลุ่มครั้งนี้มีประโยชน์มาก ทำให้แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นที่มีคุณค่ามาก เช่น การได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด วัชพษของยาเสพติด และวิธีป้องกันไม่กลับไปเสพยาอีก ได้ระบาชอรรณพความรู้สึกอีกอดใจที่มีค่อปัญหาต่าง ๆ ได้รู้จักตนเองมากขึ้น ได้มีเพื่อนที่คอยแนะนำและให้กำลังใจ นอกจากนี้กิจกรรมกลุ่มทำให้สมาชิกสามารถบอกถึงข้อดี ข้อเสียของตนเอง มีความกระตือรือร้นและแสดงออกถึงความต้องการที่จะรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัวอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรู้จักวางเป้าหมายชีวิตอย่างเป็นระบบและค่อเนื่องสอดคล้องกับความเป็นจริง ทำให้มีกำลังใจค่อสู้ชีวิตใหม่และพร้อมที่จะเลือกดำเนินการกับชีวิตตนเองอย่างเหมาะสม

เมื่อแยกพิจารณาแต่ละด้าน ทั้งด้านตนเองโดยทั่วไป สังคม และครอบครัว กลุ่มทดลองก็ยังคงมีการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้นทุกด้าน สอดคล้องกับภาพรวมของกลุ่ม ซึ่งผลดังกล่าวนี้ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ก่อนการศึกษาวิจัย ข้อที่ 1 ข้อที่ 1.1 1.2 และ 1.3 แสดงให้เห็นว่าการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มทำให้สมาชิกกลุ่มมีการเห็นคุณค่าในตนเอง ได้แก่ มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง รู้สึกว่าได้รับการยอมรับจากครอบครัวและสังคม

นอกจากนั้น ผลการศึกษานี้ยังเป็นไปในทางเดียวกับ จารูตี บุญชารมย์ (2541 : 73) ซึ่งได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลของกิจกรรมกลุ่มแบบยึดบุคคลเป็นศูนย์กลางที่มีต่อความภาคภูมิใจในตนเองของผู้รับการสงเคราะห์ในสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านเกร็ดตระการ ที่กล่าวว่า การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มช่วยให้ผู้รับการสงเคราะห์ได้สำรวจตนเองและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง เข้าใจปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาค่าต่าง ๆ เรียนรู้ที่จะนำความคิดหรือประสบการณ์ของกลุ่มไปปฏิบัติเพื่อให้สามารถเข้าใจตนเอง มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เห็นถึงความสามารถและคุณค่าในตนเอง และยอมรับตนเอง ตลอดทั้งการได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน และการได้รับการยอมรับจากครอบครัว

สอดคล้องกับ นริสา จิตรสมนึก (2540 : 104) ซึ่งศึกษาเรื่องผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนกระทำผิดในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ได้กล่าวว่า การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มจะทำให้บุคคลเข้าร่วมกลุ่มมีการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น เพราะการให้คำปรึกษาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง และบรรยากาศภายในกลุ่มเน้นบรรยากาศที่อบอุ่น ปลอดภัย และเอื้ออำนวยให้สมาชิกได้มีอิสระในการแสดงออก กลุ่มช่วยให้เกิดบรรยากาศในการเรียนรู้ตัวเอง ซึ่งบรรยากาศเช่นนี้จะทำให้สมาชิกสามารถพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองได้ อีกทั้งผู้นำกลุ่มจะมีส่วนช่วยให้สมาชิกพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองได้ จากการที่ผู้นำกลุ่มให้กำลังใจ ส่งเสริม สนับสนุน และให้แรงเสริมต่าง ๆ ผู้นำกลุ่มให้ความยอมรับสมาชิกอย่างจริงใจก็สามารถกระตุ้นส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของสมาชิกได้

ผลการวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เผด็จ หรั่งรอด (2538 : 58) ที่ได้สรุปว่า การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้ในการลดความวิตกกังวลที่มีต่อการดำรงชีวิตภายหลังพ้นโทษได้ ทั้งนี้เพราะการให้คำปรึกษาเป็นกระบวนการช่วยเหลือผู้ต้องขัง โดยผู้ให้คำปรึกษาได้สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับสมาชิกกลุ่ม ทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกอบอุ่น คุ้นเคย ไว้วางใจซึ่งกันและกัน สามารถระบาย ความรู้สึกไม่สบายใจ กังวลใจ อึดอัดใจ ออกมาได้อย่างเสรี ทำให้สมาชิกกลุ่มมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ตลอดทั้งรับฟังปัญหาของสมาชิกในกลุ่มมีการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน โดยมีผู้ให้คำปรึกษาเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้สมาชิกกลุ่มได้สำรวจตนเองและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ทำให้สมาชิกกลุ่มเข้าใจปัญหา สามารถตัดสินใจร่วมกัน แก้ปัญหาและเรียนรู้ที่จะนำความคิดและประสบการณ์จากสมาชิกกลุ่มไปเป็นแนวทาง เพื่อลดความวิตกกังวลในการดำรงชีวิต

ภายหลังพันโทมาได้ ดังที่ Lifton (อ้างถึงใน พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา . 2542 : 39) ได้กล่าวว่าการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มจะช่วยให้คนในกลุ่มได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นช่วยเหลือกัน และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติด้วย

แต่ผลการเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มทดลองในระยะติดตามผล 3 เดือน กลับพบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มทดลองลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 แสดงให้เห็นว่าผลจากการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มซึ่งส่งเสริมฟื้นฟูการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ต้องขังที่ผ่านมา 24 ชั่วโมง ยังไม่สามารถให้ผู้ต้องขังมีทัศนคติและการเห็นคุณค่าในตนเองคงที่ อาจเป็นเพราะการที่ต้องถูกควบคุมตัวในเรือนจำซึ่งเน้นการควบคุมเป็นหลัก อีกทั้งในช่วงระยะเวลา 3 เดือนภายหลังจากกลุ่ม สมาชิกกลุ่มทดลองมิได้เข้าร่วมกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งทางเรือนจำมีบริการให้ เมื่อรวมเข้ากับสภาพแวดล้อมในเรือนจำหรือภาวะแทรกซ้อนอื่น ๆ เหล่านี้ล้วนทำให้การเห็นคุณค่าลดลงได้ ดังที่ นัทธิ จิตสว่าง (ม.ป.ป : 101) ได้กล่าวไว้ว่าการที่ผู้ต้องขังอยู่รวมกันนาน ๆ ทำให้มีการถ่ายทอดค่านิยมและแบบแผนความประพฤติและนิสัยอาชญากรให้แก่กัน รวมตลอดถึงการที่ผู้ต้องขังเกิดความเคยชินต่อสภาพภายในเรือนจำ ดังนั้นความพยายามในการอบรมสั่งสอนหรือกิจกรรมในการช่วยเหลือหรือแก้ไขของเรือนจำ จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องขังไปในทางที่สังคมพึงปรารถนาได้น้อยมาก นี้แสดงให้เห็นถึงผลกระทบของสังคมผู้ต้องขังต่อการปรับตัว

ดังนั้น จากผลการศึกษาดังนี้ ผู้ศึกษาเชื่อว่ากลุ่มทดลองควรจะได้รับคำปรึกษาเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอจนกว่าจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองคงที่ นอกจากนี้สภาพในเรือนจำมีอิทธิพลอย่างมากในการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ต้องขัง เช่น การขาดอิสรภาพ การขาดการติดต่อกับญาติ การขาดเอกลักษณ์ของตนเอง การที่ไม่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง จึงเชื่อได้ว่าเมื่อพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมดังกล่าว การให้คำปรึกษาจะมีประสิทธิภาพได้นั้นก็ต่อเมื่อบรรดาสภาพเรือนจำเอื้ออำนวยต่อการจัดกลุ่มด้วยเช่นกัน

5.2.2 ผลการเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

จากการทดสอบหลังการทดลอง ผลปรากฏว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีการเห็นคุณค่าในตนเองโดยภาพรวม และเมื่อจำแนกรายด้านภายหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะผู้วิจัยไม่สามารถควบคุมสภาวะแวดล้อมของกลุ่มควบคุมได้ เพราะกลุ่มควบคุมได้ออกไปทำงานกองนอก จึงส่งผลให้การเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกับกลุ่มทดลอง เมื่อเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจึงไม่พบความแตกต่าง แสดงว่ากลุ่มได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งคือ องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีผลต่อพฤติกรรมระหว่างบุคคล ดังที่ Lewin (1954 อ้างถึงใน โยธิน ต้นสนสุทธ และ อุมพต พูลภัทรชีวิน . 2529 : 102) กล่าวไว้ว่า สภาพแวดล้อมทั้งหมดที่ปัจเจกบุคคลใช้ รวมทั้งบรรทัดฐานทางสังคม

ประเพณีทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีผลต่อบุคคล ดังกรณีของกลุ่มควบคุมซึ่งได้ออกไปทำงานนอกเรือนจำในกองงานเกษตรชุมชน กองงานคาร์แคร์ กลุ่มควบคุมแม้จะไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มให้คำปรึกษา แต่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการปรับตัว เช่น สถานที่ บรรยากาศภายนอกเรือนจำ บริเวณที่ทำงานหน้าเรือนจำมีอาณาเขตกว้างขวาง ร่มรื่นต้นไม้ด้วยต้นไม้ ขณะที่กลุ่มทดลองซึ่งอยู่ในเรือนจำ มีปริมาณผู้ต้องขังจำนวนมากมาย กำแพงล้อมรอบ ทำให้เกิดสภาพค่อนข้างแออัดจึงเกิดความเครียด ดังที่ Stokol (1972 อ้างถึงใน โยธิน ศันสนบุตร และ จุมพล พูลภัทรชีวิน . 2529 : 103) ได้กล่าวถึงความแออัดในสภาวะความเครียดทางจิตวิทยา (psychological) รวมกับความหนาแน่นของประชากรก่อให้เกิดความเครียด (stress) ซึ่งเป็นสภาวะทางจิตวิทยาและทางสรีรวิทยาที่มีผลมาจากเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ถูกรับรู้ว่าเป็นอันตราย ดังนั้น เราอาจจะคาดได้ว่าความหนาแน่นภายในเรือนจำอาจก่อให้เกิดความเครียดต่อกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม

นอกจากนั้น การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ที่แวดล้อมกลุ่มตัวอย่างมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง ดังที่จะเห็นได้จากกลุ่มทดลองมีปฏิสัมพันธ์เฉพาะผู้ต้องขังด้วยกันและเจ้าหน้าที่เรือนจำเท่านั้น เจ้าหน้าที่เข้มงวดและมีระเบียบวินัยที่เคร่งครัดกับผู้ต้องขังซึ่งมีจำนวนมากในเรือนจำ ย่อมก่อให้เกิดความเครียดสูงกว่ากลุ่มควบคุม นี่แสดงให้เห็นว่าความแออัดในเรือนจำเป็นอุปสรรคต่อความสามารถของบุคคลที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น แต่ในกรณีของกลุ่มควบคุมที่ได้ทำงานกองนอก เจ้าหน้าที่กับผู้ต้องขังจะคุ้นเคยกันมากกว่า และการที่กลุ่มควบคุมมีการพบปะติดต่อกับบุคคลภายนอก เช่น ในร้านขายของ ในสวนสาธารณะ ที่ทางเดินเท้า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงอาจส่งผลให้การเห็นคุณค่าในตนเองทางด้านสังคมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้ง พบว่ากลุ่มควบคุมมีการเห็นคุณค่าในตนเองทางด้านครอบครัวเพิ่มขึ้นด้วย อาจเป็นเพราะครอบครัวมีโอกาสมาเยี่ยมได้ง่ายและใกล้ชิดกว่า ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าครอบครัวนั้นมีความสำคัญต่อผู้ต้องขังมาก และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องขัง เช่น เมื่อครอบครัวไม่ส่งจดหมายมา หรือครอบครัวไม่มาเยี่ยม หรือผู้ต้องขังรู้ว่าคนรักไปมีคนอื่นใหม่ ผู้ต้องขังจะกลายเป็นคนไม่พูด เลิขคเค้น ก้าวร้าว ดังนั้น การที่ครอบครัวมาเยี่ยมจึงมีความสำคัญและเป็นการรักษาไว้ซึ่งสัมพันธ์ภายในครอบครัวของผู้ต้องขัง ซึ่งจะมีผลต่อการกลับเข้าสู่สังคม ทำให้การเห็นคุณค่าในตนเองทางด้านครอบครัวและทางด้านตนเองโดยทั่วไปของกลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำให้การเห็นคุณค่าในตนเองโดยภาพรวมเพิ่มขึ้นเช่นกัน ดังที่ นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ (2542 : 27) กล่าวว่าไว้ว่า สังคมหรือสิ่งแวดล้อมของผู้รับบริการ เช่น ครอบครัว เพื่อน คำนิยมของสังคม แบบแผนพฤติกรรมของสังคม ระบบอิทธิพลต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมย่อมมีผลกระทบต่อสถานการณ์ปัญหาของผู้รับบริการ

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะต่อเรือนจำ

1. จากผลการวิจัย พบว่าการให้คำปรึกษาเป็นการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ต้องขัง ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจของเรือนจำในการแก้ไข ฟื้นฟู ผู้ต้องขัง การจัดกลุ่มให้คำปรึกษาเป็นอีกกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องขัง ดังนั้น เรือนจำควรจัดให้มีห้องที่เงียบสงบ ไม่มีเสียงรบกวนสำหรับจัดกลุ่มให้คำปรึกษาโดยเฉพาะ เนื่องจากการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ไม่มีห้องให้คำปรึกษาแบบกลุ่มจึงต้องอาศัยห้องประชุมหรือห้องเรียนการศึกษานอกโรงเรียนของผู้ต้องขัง ซึ่งไม่เหมาะสมต่อการจัดกลุ่ม อีกทั้งเมื่อทางเรือนจำมีกิจกรรม เช่น การปฐมนิเทศผู้ต้องขังเข้าใหม่ หรือการเรียนการสอน จะส่งเสียงดังรบกวนสมาธิของสมาชิกกลุ่ม บางครั้งผู้วิจัยต้องเลื่อนกิจกรรมกลุ่ม ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการทำกิจกรรม ดังที่ จิราภรณ์ อารยะรังสฤษฎ์ (2539 : 52) ที่กล่าวว่า สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการจัดกลุ่มจำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นส่วนตัว เพื่อส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกให้ได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเต็มที่และเป็นอิสระ สถานที่ควรปราศจากสิ่งรบกวน

2. ทางเรือนจำควรจัดให้มีการฝึกอบรม หรือแนะแนวผู้ต้องขังในด้านต่าง ๆ เช่น แนวทางการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ เป็นต้น

3. จากการศึกษา พบว่าการที่ผู้ต้องขังได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อมหรือบุคคลภายนอก โดยการออกไปทำงานกึ่งนอก อาจมีส่วนทำให้ผู้ต้องขังเกิดการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น ดังนั้น เรือนจำน่าจะส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสออกไปมีส่วนร่วมหรือมีกิจกรรมภายนอกเรือนจำยิ่งขึ้น

4. เรือนจำควรจัดกิจกรรมเสริมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังเพื่อให้พวกเขามีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ สามารถพัฒนาตนเองและปรับตัวเข้ากับสังคมได้

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการจัดกลุ่มให้คำปรึกษาแบบเว้นระยะเพื่อให้ระดับการเห็นคุณค่าในตนเองคงที่ เนื่องจากผลจากการศึกษาพบว่า ในระยะติดตามผล 3 เดือนภายหลังการจัดกลุ่มให้คำปรึกษาแก่กลุ่มทดลอง ทำให้การเห็นคุณค่าในตนเองลดลง ดังนั้นควรมีการจัดกลุ่มอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งสามารถทำได้โดยเว้นระยะเวลาการให้คำปรึกษาให้ห่างออกไป

2. ควรให้ศึกษาเพื่อติดตามผู้ต้องขังที่ได้รับการเข้ากลุ่มให้คำปรึกษาเมื่อพ้นโทษออกไปแล้วเพื่อดูความเปลี่ยนแปลงและการเห็นคุณค่าภายหลังพ้นโทษ

3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลของการเห็นคุณค่าในตนเองจากการให้คำปรึกษาแบบ

กลุ่ม กับกิจกรรมประเภทที่ต่าง ๆ กัน เช่น เปรียบเทียบกับการให้คำปรึกษาแบบรายบุคคล การเปรียบเทียบกับการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

4. ควรมีการจัดกลุ่มให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องขังโดยมีระยะเวลาจัดการให้คำปรึกษามากกว่านี้
5. ควรมีการศึกษาวเคราะห์เปรียบเทียบผลของการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล

